

**УНИВЕРЗИТЕТ У БЕОГРАДУ
ФИЛОЛОШКИ ФАКУЛТЕТ**

ИЗВЕШТАЈ О ОЦЕНИ ДОКТОРСКЕ ДИСЕРТАЦИЈЕ

I ПОДАЦИ О КОМИСИЈИ

1. Датум и орган који је именовано комисију:
Комисију је именовало Наставно-научно веће на седници одржаној 29. јануара 2016. године.

2. Састав комисије са знаком имена и презимена сваког члана, звања, назива уже научне области за коју је изабран у звање, датума избора у звање и назив факултета, установе у којој је члан комисије запослен:

Др Весна Половина, редовни професор, Општа лингвистика, 2001, Филолошки факултет Универзитета у Београду.

Др Наталија Панић Церовски, доцент, Општа лингвистика, 2013, Филолошки факултет Универзитета у Београду.

Др Зорка Кашић, редовни професор, Фонетика и лингвистика, 2002, Факултет за специјалну едукацију и рехабилитацију Универзитета у Београду.

II ПОДАЦИ О КАНДИДАТУ

1. Име, име једног родитеља, презиме: Гордана, Боро, Јелић

2. Датум, општина, република: 11.07.1972., Книн, Република Хрватска

3. Датум одбране, место и назив магистарске тезе: 08.11.2010., Филолошки факултет у Београду, "Развијање вештине академског писања у настави енглеског језика за техничке науке"

4. Научна област из које је стечено академско звање магистра наука: Методика наставе енглеског језика

III НАСЛОВ ДОКТОРСКЕ ДИСЕРТАЦИЈЕ:

"Лингвистичка обележја и дискурсна структура кратких порука у мобилној телефонији"

IV ПРЕГЛЕД ДОКТОРСКЕ ДИСЕРТАЦИЈЕ:

Навести кратак садржај са знаком броја страна поглавља, слика, шема, графика и сл.

Дисертација има 237 страна и састоји се од следећих делова: Увод (1-12), Савремена истраживања кратких порука (13-26), Лингвистичка обележја кратких порука (27-95), Дискурсна обележја кратких порука (96-212), Закључак (213-217). Сваки део, осим закључка, подељен је на поглавља и потпоглавља. У дисертацији су дати списак извора и

цитиране литературе, прилози који представљају илустрације кратких порука из оба подкорпуса, формулар сагласности и биографија аутора (218-237).

V ВРЕДНОВАЊЕ ПОЈЕДИНИХ ДЕЛОВА ДОКТОРСКЕ ДИСЕРТАЦИЈЕ:

Предмет истраживања овог рада подразумева свеобухватну анализу језика кратких порука на основу сакупљеног корпуса. У раду се тежи ширем проучавању у односу на већину досадашњих истраживања која су се бавила анализом скраћеница и ортографских варијација које су условљене медијумом, како би се истражила остала лингвистичка обележја која би могла да дефинишу комуникацију кратким порукама као језички варијетет.

Централни део рада представља истраживање, односно анализа корпуса кратких порука прикупљених у урбаној београдској средини у току скоро четири године, које је подељено на два дела. Први део су лингвистичка обележја која су анализирана на ортографском, морфолошком и лексичком плану. Кроз анализу писања, приказана је употреба знакова интерпункције, као и поштовање осталих правописних правила. Кандидаткиња је уочила одређене специфичности у писању интерпункцијских знакова у односу на нормативни правопис (нпр. тачка на крају изјавне реченице се често изоставља, знак узвика се понавља у низу од неколико знакова и комбинује се са знаком питања, тротачка има посебну комуникативну функцију ублажавања исказа). У оба подкорпуса примећено је одступање од правила о писању великог слова. Наиме, властита имена су писана малим почетним словом, као и почетак реченице. Кандидаткиња истиче да је ово негде последица брзине куцања услед различитих мање или више незгодних ситуација у којима се одвија писање поруке, негде је опција за писање великих слова једноставно искључена, а негде се може препознати индивидуални стил писања, код особа чије су поруке доследно писане малим словом. Такође је уочена појава грешака које су настале као последица медијума. Њих кандидаткиња назива омашке јер нису последица непознавања и непоштовања правописних и граматичких правила, већ настају услед одређених специфичности које са собом носи мобилни телефон, као средство за успостављање овог вида комуникације. Кандидаткиња истиче да се, као и у осталим жанровима електронске комуникације, и у кратким порукама на српском језику најчешће користе слова без дијакритичких знакова. У овом поглављу су приказане нове конвенције, појам који се односи на графолошка обележја која су специфична за овај писани жанр, као на пример, понављање графема, речи и интерпункцијских знакова, затим писање речи великим словима и наизменично великим и малим словима, писање речи без размака, те употреба неких ћириличних слова, као и спелинга енглеског алфабета, писање сатнице, употреба емотикона, логограма и вербализације смеха. Кандидаткиња закључује да су наведене нове конвенције као и графостилистичка обележја постали препознатљив и саставни део комуникације кратким порукама.

У поглављу о морфологији кандидаткиња је већу пажњу посветила анализи подкорпуса младих јер, како истиче, одрасли, када пишу поруке, углавном користе речи из свакодневне конверзације и мало користе скраћенице, док млади, са друге стране, у међусобној интеракцији кратким порукама употребљавају речи из омладинског жаргона. Управо је то разлог због кога је много већи број речи које су претрпеле неке морфолошке промене у односу на стандардни језик уочен у порукама младих. На плану морфологије, морфолошки процес деривације, као најпродуктивнији механизам творбе речи, највише је

заступљен у грађењу глаголских облика (творба глагола перфективног вида, као и глагола итеративног видског подвида). Млади користе и комбинације више различитих творбених процеса како би обогатили свој омладински жаргонски речник. Иако је навела употребу различитих типова скраћеница у обрађеном корпусу, кандидаткиња истиче да употреба скраћеница у језику кратких порука није толико честа као на пример у кратким порукама на енглеском језику, као и да, без обзира на то која је врста елизије (елизија вокала, иницијална, медијална или финална, те њихове комбинације) у питању, скраћена реч остаје препознатљива и процес скраћивања не отежава разумевање исказа.

На пољу лексике, анализа је такође усмерена на лексику кратких порука млађе популације, с обзиром на то да се у порукама одраслих углавном употребљава разговорна лексика. Жаргонски језик који је присутан у кратким порукама младих пресликан је из жаргонског говора. Уочено је да су глаголи најпродуктивнија врста речи у омладинском жаргону. Глаголи приказују активности којима млади описују свој друштвени живот, и показују да су динамични, слободни, урбани. Такође су издвојени жаргонски глаголи везани за електронску комуникацију. Тематски гледано, постоји неколико различитих семантичких поља, везаних за дружење и забаву, слободно време, учење, али се такође уочава и разноврсна употреба жаргонских речи које изражавају емотивна и психолошка стања. Експресивност и сликовитост жаргонске лексике млади постижу комбинацијом различитих творбених средстава како би креирали домишљате и духовите изразе. Уочена је и употреба ономатопеје, која има за циљ да појача ефекат емотивног исказа. Млади се не устручавају да у својим порукама користе вулгаризме, које некад пишу у оригиналу, а понекад користе скраћенице. Употреба вулгаризама у језику кратких порука углавном има за циљ постизање шаливога ефекта. Чак и када се једни другима обраћају погрдним именима, учесници у комуникацији обавезно користе нека од средстава која нуди овај медијум (емотиконе, вербализацију смеха, понављање графема) како би ублажили свој исказ, односно пренели своје добре намере. Из истог разлога се користе скраћенице, звезде или спојено написане речи. Кандидаткиња указује на велику присутност идиома и колокација које су преузете директно из говорног омладинског жаргона, као и употребу неких дијалектизама и архаизама у језику кратких порука, које млади користе да би појачали експресивност свог изражавања. Такође је уочена и употреба великог броја англицизама, који се пишу у складу са различитим степенима адаптације.

Други део истраживања односи се на дискурсна обележја кратких порука и састоји се из девет поглавља. У поглављу о сложености језичке структуре, кандидаткиња анализира два начина на која се типично комбинују клаузе у језику кратких порука. Један начин представља говорно комбиновање клауза, које подразумева вишестуку координацију, у којој су клаузе повезане везницима или интерпункцијским знаковима. Са друге стране, синтакса језика кратких порука поседује одређене специфичности. Поруке у којима су клаузе комбиноване на овај начин углавном садрже већи број простих јединица, односно низове тематски неповезаних или уметнутих клауза. Кандидаткиња истиче и значајну употребу специјалних независних реченица, чија сажетост и сугестивност одговарају краткоћи језичког израза овог облика комуникације. У језику кратких порука, као и у говору, присутна је тенденција за изостављањем речи које нису неопходне за разумевање. У поглављу о елипсама, кандидаткиња је идентификовала примере интертекстуалних елипси у којима се најчешће изостављају делови који се односе на људе, догађаје и коментаре, чиме се потврђује постојање заједничког знања између учесника у комуникацији, као и примере у којима се елиптичност исказа постиже кроз

текстуалне елипсе, које подразумевају изостављање већ поменутих речи, као и структурне елипсе, које се односе на изостављање граматичких речи.

Наредно поглавље је посвећено различитим облицима питања, као и функцијама која она имају у кратким порукама. Кандидаткиња истиче да су у кратким порукама много чешћа општа (тотална) питања у односу на посебна (парцијална), вероватно због тога што посебна питања често захтевају детаљније, а самим тим и дуже одговоре. У порукама се често тражи и одговор, потврда или провера разумевања кроз тзв. упитне партикуле. Оно што је специфично за језик кратких порука јесте честа употреба ИЛИ-питања која се завршавају везником и тако остављају отвореним избор друге опције или алтернативе понуђеном садржају. Кандидаткиња указује и на још неке облике постављања питања, који су довољно фреквентни да би се могли издвојити као препознатљиво обележје овог вида комуникације. Такве појаве су употреба да-клауза у функцији питања, низање питања у једној поруци, неке специфичности у употреби глаголских времена у питањима, као и нека одступања од граматичке норме у упитним реченицама.

Анализом употребе минималних одговора у језику кратких порука кандидаткиња је указала на њихов велики значај за остварење успешне интеракције јер у недостатку визуелног, односно физичког контакта, недвосмислено постоји потреба за вербалном реакцијом на садржај примљене поруке. Минимални одговор има фатичку функцију, која је усмерена на контакт и комуникациони канал, јер је њен првенствени циљ одржавање комуникације, а не размена информација, и представља очекивану реакцију примаоца поруке на примљени садржај, која се изражава помоћу одређеног репертоара језичких средстава, то јест формулаичких упарених реплика. Кандидаткиња је минималне одговоре класификовала на основу њиховог положаја, функције и облика. У анализираном корпусу, минимални одговори најчешће заузимају иницијалну позицију и део су дужег одговора, односно претходе неком даљем коментару или исказу. Минимални одговори могу имати различите комуникативне функције, али је уочено да највећи број минималних одговора припада категорији експресива. Поред поделе минималних одговора на просте и сложене на основу критеријума о облику, издвојени су и примери минималних одговора који су специфични за језик кратких порука. То су углавном различити емотикони и скраћенице, на српском и енглеском језику, понављање графема, ономотопеја, те вербализација смеха и различити знакови интерпункције.

Кандидаткиња је анализирала употребу деиксе у језику кратких порука. Лична деикса се најчешће изражава употребом личних заменица у првом и другом лицу једнине, што је у складу са личном природом комуникације кратким порукама. Кандидаткиња истиче да је интерпретација временске деиксе значајно олакшана, паралелно са развојем мобилне технологије, јер аутоматско бележење тачног датума и времена слања/пријема поруке, омогућава постизање жељеног тумачења. Употреба просторне деиксе указује на постојање заједничког знања између саговорника о ванјезичкој ситуацији. С обзиром на то да саговорници деле заједнички 'виртуелни' простор, уочена је и употреба просторне деиксе која се односи на сам медијум комуникације. Кандидаткиња уводи и појам деиктичких маркера става, којима описује оне функције које показне заменице имају у изражавању просторне деиксе када својим дистинктивним значењем помажу говорнику/пошиљаоцу поруке да искаже свој став и осећање према некоме или нечему у овом наизглед ограниченом медијуму комуникације.

Маркери дискурса се много чешће употребљавају у неформалном говору него у писању. Њихово присуство у језику кратких порука још једном указује на разговорну

страну комуникације кратким порукама. Уочени маркери дискурса у обрађеном корпусу сврстани су у две групе, маркере говорног дискурса и оне који су специфични за дискурс кратких порука. Кандидаткиња закључује да обе групе маркера могу обављати сличне функције у интеракцији, те да без обзира на то што маркери дискурса често немају посебно семантичко значење, њихова је улога у реченици незамењива у циљу постизања одређеног тумачења, као и за изражавање различитих експресивних значења, односно формулисање говорниковог става према ономе што саопштава. Такође је истакнута интерперсонална улога маркера дискурса у функцији индикатора степена формалности, односно неформалности међусобног односа учесника у интеракцији. Кроз анализу епистоларне форме кратких порука, кандидаткиња је уочила да мали проценат порука (10%) има формално обележен почетак, док је уочен мало већи проценат (20%) формално обележеног завршетка кратких порука. Учесници у комуникацији кратким порукама испољавају креативност језичког израза којим обележавају поздрав на крају свог исказа.

У поглављу о структури дискурса кандидаткиња истиче да дискурс кратких порука највише личи на говорни дискурс. Асинхрона природа комуникације кратким порукама условљава организовано језичко деловање, те су упарени турнуси примарна структурна јединица дискурса кратких порука. Међутим, иако упарени турнуси имају своју препознатљиву структуру, често се појављују у мање или више проширеним следовима. Експанзија првог дела турнуса указује на појаву самоисправке и исправке, до којих долази када настане одређени проблем у комуникацији. Експанзија може уследити и након добијеног другог дела упарених турнуса и тада има функцију да означи завршетак дијалога и заокружи след. Као и у говору, у језику кратких порука може доћи до одвајања првог и другог дела упарених турнуса уметањем новог близинског пара (уметнути след, дигресивни след). Говорна размена путем кратких порука има и своје специфичности. Наиме, кратка порука се често састоји од више засебних исказа. У послатој поруци, сваки од ових исказа може да буде први део неког близинског пара, што за последицу претпоставља појаву одговарајућих других делова датих близинских парова, у поруци која следи као одговор. Могућност постојања паралелних упарених турнуса представља једно од карактеристичних обележја дискурсне структуре кратких порука.

У последњем поглављу кандидаткиња је описала специфичну структуру кратких порука у новим апликацијама. Анализом дискурса кратких порука преко вајбера уочена су специфична проширења реплика, која се реализују као низање засебних порука, али које се истовремено надовезују на основну мисао. Ову појаву кандидаткиња назива вајбер експанзије јер се овакав начин комуникације појавио са појавом ове апликације. Као и све остале новине у комуникацији кратким порукама и ова појава је идејно потекла од младе генерације и показатељ је њихове креативности и њиховог активног учествовања у еволутивном процесу развоја дискурса електронске комуникације.

VI СПИСАК НАУЧНИХ И СТРУЧНИХ РАДОВА КОЈИ СУ ОБЈАВЉЕНИ ИЛИ ПРИХВАЋЕНИ ЗА ОБЈАВЉИВАЊЕ НА ОСНОВУ РЕЗУЛТАТА ИСТРАЖИВАЊА У ОКВИРУ РАДА НА ДОКТОРСКОЈ ДИСЕРТАЦИЈИ:

Jelić G. i Polovina V. (2015) Samoisppravka i ispravka u jeziku kratkih poruka. *Anali Filološkog fakulteta*. Beograd. 27/2, 406-423.

Jelić G. i Rađenović A. (2015) Upotreba deikse u kratkim porukama. *Primenjena lingvistika*, Beograd-Novii Sad. DPLSL, Filološki fakultet. (Prihvaćeno za štampu)

VII ZAKLJUČCI OДНОСНО РЕЗУЛТАТИ ИСТРАЖИВАЊА

У складу са циљем истраживања, кандидаткиња је дала одговоре на велики број лингвистичких питања и описала како фонолошка, лексичка и прагматичка, тако и социолингвистичка и комуникациона обележја дискурса кратких порука. У првом делу истраживања, кандидаткиња је приказала лингвистичка обележја кратких порука. Уочен је велики број појава које би се могле описати као специфичности везане за језик кратких порука, као што су нове конвенције и одређена графостилистичка обележја на плану ортографије, те употреба скраћеница и различитих творбених процеса на плану морфологије. На плану лексике, кандидаткиња је у порукама младих учила присуство омладинског жаргона који је увелико пресликан из жаргонског говора. Други део истраживања приказује дискурсна обележја комуникације кратким порукама. С обзиром на то да је један од циљева рада био да се одреди у којој мери језик кратких порука, као један писани жанр, личи на говорни језик, кандидаткиња на основу анализе структуре дискурса кратких порука закључује да језик кратких порука представља прелазни облик између говора и писма. Иако кратке поруке не захтевају непосредан одговор, оне се могу размењивати брзо, што омогућава 'вођење конверзације', тако да комуникација путем кратких порука често има дијалoшку форму, нарочито код млађе популације. Са друге стране, постоје и она дискурсна обележја која су специфична за језик кратких порука и на основу којих се он разликује од говора. Поред тога, кандидаткиња је анализирала различите друштвене, ситуационе и мотивационе факторе који утичу на избор језичких средстава и непосредно учествују у креирању лингвистичког профила језика кратких порука. Закључци до којих је кандидаткиња дошла у овом истраживању у области лингвистике могу се даље користити и у другим научним дисциплинама, као што су социологија, психологија и комуникологија. С обзиром на то да се комуникација путем електронских медија непрекидно развија, резултати овог рада отварају могућности за даље праћење еволуције не само језика кратких порука у мобилној телефонији, већ језика електронске комуникације уопште.

VIII ОЦЕНА НАЧИНА ПРИКАЗА И ТУМАЧЕЊА РЕЗУЛТАТА ИСТРАЖИВАЊА:

Докторска дисертација кандидаткиње Гордане Јелић представља детаљно и темељито истраживање с обзиром на то да је приступила свеобухватној лингвистичкој и дискурсној анализи језика кратких порука. Кандидаткиња је анализу засновала на претпоставци да језик кратких порука има своју сопствену динамику развоја као и специфичне језичке манифестације, које је могуће идентификовати и описати само на аутентичном језичком материјалу. Управо због тога ово истраживање спада у област корпусне лингвистике јер обухвата анализу корпуса од 20.000 корпусних јединица. У

нашој земљи до сада није урађено истраживање језика кратких порука на овако великом корпусу упркос све већем значају овог вида комуникације. С обзиром на присуство комуникације путем кратких порука у приватном животу, али и у пословном свету, кандидаткиња је сматрала да је потребно спровести детаљну лингвистичку анализу како би се боље разумео сам језик и разјасниле недоумице и честе површне оцене и погрешне критике које се могу чути на рачун језика кратких порука. Поред корпусне лингвистике, истраживање је такође смештено у области анализе дискурса, као и у област анализе конверзације. Кандидаткиња је превасходно користила индуктивни метод с обзиром на то да је методом опсервације дефинисала категоризацију специфичних лингвистичких и дискурских обележја и на тај начин дошла до закључака на којима је засновала опис овог вида комуникације. С обзиром на то да је укупан корпус од 20.000 порука припремљен тако да се састоји од два дела исте величине, 10.000 порука је сакупљено од особа млађих од 30 година, а 10.000 порука је преузето од особа старијих од 30 година, било је неопходно користити метод поређења како би се утврдиле сличности и разлике у употреби језичких средстава између ова два подкорпуса. На основу увида у рад и целокупног излагања докторске дисертације, њених делова и структуре закључујемо да је кандидаткиња добро проучила грађу и аналитички осветлила различите аспекте и на тај начин дошла до значајних научних сазнања. Кандидаткиња је у овом раду показала способност детаљне анализе припремљеног корпусног материјала, коју је приказала стручним и научним стилем изражавања, док је резултате истраживања протумачила на теоријски утемељен и релевантан начин и приказала их систематично, јасним и прикладним научним језиком.

IX ПРЕДЛОГ

На основу позитивне оцене ове дисертације, Комисија са задовољством предлаже Наставно-научном већу Филолошког факултета да рад "Лингвистичка обележја и дискурсна структура кратких порука у мобилној телефонији" прихвати као докторску дисертацију која испуњава све услове предвиђене законом, а кандидаткињи мр Гордани Јелић одобри одбрану пред истом Комисијом.

У Београду, 31. марта 2016. године

Потписи чланова Комисије:

Др Весна Половина, редовни професор

Др Наталија Панић Церовски, доцент

Др Зорка Кашић, редовни професор